

*Marija Ignjatović**

*Ljubiša Stefanovski***

NOVI KONCEPT USVOJENJA PREMA ZAKONU O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O PORODICI REPUBLIKE MAKEDONIJE

Usvojenje, kao pravna i društvena institucija, danas je regulisano Zakonom o porodici, Republike Makedonije, donetim 1992. godine.¹ Povodom donošenja ovog Zakona vođene su javne rasprave na kojima se nastojalo da se ukaže na brojne nedostatke i nejasnoće u formulisanju ovog instituta, kako od strane akademske tako i od strane stručne javnosti (univerzitetski profesori, sudije, advokati i dr.). Međutim, i pored oštih kritika, koje su se mogle čuti na ovim raspravama, očigledno je bilo da zakonodavac nije imao dovoljno sluha za ukazane predloge i sugestije.² To je sa svoje strane doprinelo da se po donošenju Zakona pojave i ozbiljne poteškoće u njegovoj praktičnoj primeni.

Sa ratifikovanjem Evropske konvencije o usvojenju dece³ i Konvencije o pravima deteta⁴, Republika Makedonija je preuzela na sebe i obavezu da omogući i njihovu odgovarajuću implementaciju u makedonsko pravo, prvenstveno u cilju poboljšavanja oblika i načina zaštite ličnosti deteta, njegovih prava i interesa.

U cilju ostvarenja ove obaveze, kao nužna i neminovna potreba, logično se nametnula i potreba za izmenom i dopunom postojećeg Zakona o porodici. Iako je donošenjem Zakona o izmenama i dopunama institut usvojenja konceptualno ostao nepromenjen, novina Zakona u delu koji se odnosi na usvojenje, sastoji se u nešto drugačijem pristupu ovom pitanju.

* Asistent-pripravnik Pravnog fakulteta u Nišu, Republika Srbija.

** Demonstrator na Pravnom fakultetu "Justinijan Prvi" u Skoplju, Republika Makedonija.

¹ Prema pravu SRM usvojenje je bilo regulisano Zakonom o usvojenju ("Sl. vesnik SRM" br. 5/73; 17/73; 49/74), odnosno posebnim Zakonom koji reguliše ovu materiju. Danas, ovaj institut regulisan je Zakonom o porodici. Potreba za donošenjem ovog Zakona postojala je 1966. godine kada je od strane Savezne skupštine bila formirana Komisija za kodifikaciju porodičnog prava. Međutim, i pored napornog rada Komisije i sprovedenog istraživanja, nije došlo do kodifikovanja porodično-pravne materije, zbog postojanja društvenih i političkih razlika između republika i pokrajina bivše SFRJ. O tome: Spirović-Trpenovska, Lj. – Karakteristiki na semejnoto zakonodavstvo vo R.M., Zbornik referati za republičko sovetuvanje, Skopje, 1995, str.5.

² Ibidem, str.5-18.

³ Evropska konvencija o usvajanju dece doneta je u Strazburu 24. aprila 1967. godine. Od strane Republike Makedonije ratifikovana je 2002. godine.

⁴ Konvencija o pravima deteta doneta je u okviru UN 1989. godine. Republika Makedonija ju je ratifikovala 1993. godine.

Prema novom Zakonu institut usvojenja je detaljnije određen i preciznije definisan. Preciznija zakonska definicija rezultat je potrebe da se odstrane nedorečenosti i praznine koje su ranije bile prisutne u regulisanju instituta usvojenja, ali i da se mogućnosti različitih vidova zloupotreba u primeni ovog instituta svedu na minimum.

Međutim, i pored novih zakonskih rešenja danas su i dalje prisutni određeni problemi. Oni se u prvom redu odnose na sve očiglednije tendencije u odugovlačenju postupka usvojenja kao i na neizvestan ishod podnosioca zahteva za usvojenje. U tom smislu značajan momenat predstavljala bi potreba za preduzimanjem odgovarajućih mera u cilju sprečavanja korupcije u postupku usvojenja, čemu danas nije posvećena dovoljna pažnja od strane nadležnih organa, i pored potenciranja ovog problema od strane medija i široke javnosti.

Potreba unapređivanja pravnih rešenja u ovoj oblasti rezultat je i afirmacije najvećeg interesa usvojenika. Taj interes proizilazi iz činjenice da je svakom detetu u detinjstvu, pa i kasnije, neophodna porodica u kojoj će pronaći osnovne okvire i načine na osnovu kojih će prilagoditi svoje ponašanje spoljašnjem svetu, odnosno na osnovu kojih će se socijalizovati za život u široj društvenoj zajednici.

1. Pojam i vidovi usvojenja

U pravnom sistemu Republike Makedonije usvojenje predstavlja najviši stepen porodično-pravne zaštite dece bez roditeljske brige.⁵ Prema Ustavu RM porodica je institucija od opšteg društvenog značaja i predstavlja predmet koji je od posebnog interesa za državu, dok briga o deci bez roditelja predstavlja posebnu ustavnu kategoriju.⁶ Pravni odnosi u porodici, pa samim tim i usvojenje, kao način za zasnivanje roditeljstva, regulisani su i Zakonom o porodici.

U uporednom porodičnom zakonodavstvu predviđena su različita zakonska rešenja u pogledu vidova usvojenja. Ona se uglavnom klasifikuju na zemlje koje imaju regulisano samo potpuno, zemlje koje prihvataju samo nepotpuno i na zemlje koje prihvataju oba vida usvojenja.

Postojeće dve forme usvojenja (potpuno i nepotpuno), donošenjem Zakona o izmenama i dopunama Zakona o porodici RM, i dalje su prisutne. Zadržana je definicija usvojenja kao akta sa kojim se stvaraju odnosi koji nastaju činom rađanja (potpuno usvojenje) ili samo odnosi koji postoje između roditelja i dece (nepotpuno usvojenje). Slična zakonska rešenja predviđena su i porodičnopravnim zakonodavstvom Bugarske, dok u porodičnom pravu Hrvatske⁷ i Srbije⁸ predviđeno je postojanje potpunog usvojenja kao jedine forme.⁹

Osnovna podela na potpuno i nepotpuno usvojenje zasnovana je na razlikama koje postoje u sadržini i trajnosti odnosa između usvojitelja i usvojenika. Potpuno usvojenje je način na koji se zasniva roditeljski odnos u kome između usvojitelja i njegove porodice sa jedne strane, i usvojenika i njegovog potomstva sa

⁵ Opširnije: Spirović-Trpenovska, Lj. – Semejno pravo, Skopje, 1996, str.169.

⁶ Videti: čl. 40 Ustava RM.

⁷ Videti: Obiteljski zakon, Narodne novine od 16 srpnja, Zagreb, 2003.

⁸ Videti: Porodični zakon Republike Srbije, "Sl. glasnik Republike Srbije", br. 18/05.

⁹ Najveći broj zakonodavstva danas poznaje samo jednu formu usvojenja (slovenačko, hrvatsko, srpsko, nemačko, englesko, grčko, italijansko, švajcarsko itd.) dok je manji broj koji su zadržali potpuno i nepotpuno usvojenje (francusko, makedonsko, crnogorsko bugarsko itd.). Opširnije: Draškić, M. – Porodično pravo i prava deteta, Beograd, 2005, str.228.

druge strane nastaju prava i dužnosti koje postoje između krvnih srodnika. Ovaj odnos je trajnog karaktera i ne može se raskinuti.¹⁰ Sa potpunim usvojenjem raskidaju se svi porodičnopravni odnosi između usvojenika i njegove matične porodice,¹¹ odnosno dolazi do prestanka prava i dužnosti koji su do tada postojali.

Pod nepotpunim usvojenjem pak, se podrazumeva odnos sličan onom koji postoji između roditelja i dece, a uspostavlja se između usvojitelja i usvojenika i njegovog potomstva. Budući da između usvojitelja i usvojenika ne nastaju odnosi zasnovani na krvnom srodstvu, odnosno usvojenik ne raskida odnose sa svojom matičnom porodicom, odnosno biološkim roditeljima, nepotpuno usvojenje može da se raskine.¹²

Kakav će odnos nastati aktom usvojenja zavisi u prvom redu od volje usvojitelja, roditelja deteta koje se usvaja, odnosno njegovog staratelja, kao i samog deteta ako je starije od 12 godina (čl.110. st.2). Ova zakonska odredba ne treba da se tumači kao ugovor između navedenih lica, nego kao data saglasnost koja nadalje predstavlja osnov za zasnivanje usvojenja, budući da konačnu odluku donosi Komisija.

2. Prava i dužnosti usvojitelja i usvojenika

Obim prava i dužnosti usvojitelja i usvojenika, zavisi pre svega od vida usvojenja. Tako, pri potpunom usvojenju nasledna prava usvojenika i njegovog potomstva, prema usvojitelju i njegovoj porodici i obratno, izjednačena su sa naslednim pravima krvnih srodnika (čl. 145.). Kod nepotpunog usvojenja ona mogu biti ograničena ako u momentu usvojenja usvojitelj ima rođenu decu (čl. 146. st. 2 i 3). Pri tom, ukoliko nasledna prava usvojenika budu ograničena ili isključena po principu reciprociteta ograničiće se ili će se isključiti i pravo na nasleđivanje usvojitelja i njegovog potomstva. Kada se u slučaju nepotpunog usvojenja kao usvojitelji javljaju bračni drugovi, tada nasledna prava usvojenika mogu biti različito određena za svakog od njih pojedinačno (čl.146. st.4).

3. Zasnivanje usvojenja

Da bi usvojenje proizvelo punovažno pravno dejstvo neophodno je da budu ispunjene i određene zakonske pretpostavke. Osnovne pretpostavke utvrđene su još u rimskom pravu,¹³ gde se usvojenje zasnivalo u interesu usvojitelja sa ciljem produžavanja porodice i porodičnog kulta.¹⁴ Opšta podobnost usvojitelja (da je poslovno sposoban, kao i da je stariji od usvojenika najmanje 18 godina), takođe je relikv rimskog prava.

Osnovne pretpostavke za usvojenje u savremenom makedonskom zakonodavstvu u velikoj meri se zasnivaju na rešenjima Osnovnog zakona o usvojenju iz

¹⁰ O tome: Hadži Vasilev, M. – Semejno pravo, Skopje, 1980, str.200.

¹¹ Ibidem.

¹² Opširnije: Spirović-Trpenovska, Lj. – Semejno pravo, Studentski zbor, Skopje, 1996, str.171.

¹³ U različitim istorijskim periodima postojanje usvojenja kao institucije uopšte nije bilo sporno, iako su postojali različiti argumenti sa kojima se opravdavala njegova zastupljenost u društvenom životu. Značajan doprinos u osvetljavanju istorijskog razvitka usvojenja daje Prokop, koja detaljno razmatra pitanje usvojenja (pa samim tim i uslove za zasnivanje usvojenja) u srednjem veku ali i u buržoaskom periodu preko analiza građanskih zakonika buržoaskog društva. Detaljnije: Prokop, A. – Porodično pravo, Usvojenje, Zagreb, 1970.

¹⁴ Videti: Puhanić, I.; Polenak-Akimovska, M. – Rimsko pravo, Skopje, 1990, str.110.

1965. godine. I odredbe Zakona o porodici iz 1992. godine polaze od stava da je usvojenje podjednako u interesu obeju strana, mada se na prvi pogled može steći utisak da je u interesu usvojenika.

Zakon o porodici navodi sledeće pretpostavke kao osnov za punovažno usvojenje: određena lica (usvojenik, usvojitelj, roditelj ili staratelj usvojenika); saglasnu izjavu stranaka učesnika u usvojenju; učestvovanje nadležnog državnog organa, odnosno zasnivanje usvojenja treba da bude u formi predviđenoj Zakonom.

4. Opšta podobnost određenih lica

4.1. Usvojitelj

Prema makedonskom porodično-pravnom zakonodavstvu usvojitelj može da bude samo državljanin Republike Makedonije, a samo izuzetno strani državljanin.¹⁵ Usvojitelj može da bude lice koje je poslovno sposobno i ima lična svojstva za vršenje roditeljskog prava, odnosno da bude najmanje 18 godina starije od usvojenika. Novim izmenama i dopunama Zakona predviđeno je da razlika u godinama između usvojenika i usvojitelja ne može biti veća od 45 godina.

Ipak, Zakon predviđa i nekoliko izuzetaka tako što usvojitelj može biti i starije lice ali da razlika između usvojitelja i usvojenika nije veća od 45 godina.¹⁶ Izuzetak postoji i kada se kao usvojitelji javljaju bračni drugovi. U tom slučaju, dovoljno je da barem jedan od njih ne premašuje starosnu granicu od 45 godina. A u slučaju da oba premašuju zakonski određenu granicu, tada može biti dozvoljeno usvojenje brata ili sestre usvojenika (čl. 1120). Zakonske odredbe ne sadrže jasnu formulaciju da li usvojeno dete je dete istih roditelja koji žele da usvoje njegovog brata ili sestru. Godine nisu relevantne i kada je usvojitelj bračni drug roditelja deteta. Zakonom je predviđeno da niko ne može da bude usvojen od strane više lica osim u slučaju kada su usvojitelji bračni drugovi (čl.116.).

Sa izmenama i dopunama, preko negativne enumeracije, proširuje se krug lica koja se ne mogu javiti kao usvojitelji. Konkretno usvojitelji ne mogu biti sledeća lica: 1) lice kome je ograničeno ili oduzeto vršenje roditeljskog prava, kao i lice kome je izrečena kazna zatvora za učinjeno krivično delo sa efektivnom kaznom zatvora u trajanju od 6 meseci; 2) lice kome je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost; 3) lice za koje postoji osnovana sumnja da je njegov položaj na štetu usvojenika; 4) lice duševno bolesno ili sa smetnjama u intelektualnom razvoju ili lice koje boluje od bolesti koja može dovesti u opasnost život i zdravlje usvojenika; 5) lice čija fizička sposobnost je takva da postoji osnovana sumnja da

¹⁵ U porodično-pravnom zakonodavstvu Republike Srbije državljanstvo SCG predstavlja osnovnu pretpostavku adoptivnog usvojenja. Ovakvo ograničenje inspirisano je strahovanjem da bi u situaciji kada je usvojitelj strani državljanin, dete bilo izloženo riziku da napusti zemlju u kojoj je rođeno i da se asimiluje u stranu sredinu. Iz tog razloga samo izuzetno, prema Zakonu o porodici RS, može biti dozvoljeno da strani državljanin usvoji dete. I to: ako se ne može naći usvojitelj među domaćim državljanima i da se ministar nadležan za porodičnu zaštitu saglasio sa tim. Detaljnije: Draškić, M. ob.cit. str. 239.

¹⁶ Videti: Zakon o semejstvu, "Sl. vesnik RM", br.83/04. čl.118. Prema Porodičnom zakonu Republike Srbije predviđen je samo jedan izuzetak od pravila da razlika između usvojitelja i usvojenika ne sme biti manja od 18 i veća od 45 godina i to samo u slučaju kada ministar nadležan za porodičnu zaštitu može dozvoliti usvojenje ako je to u najboljem interesu deteta. Videti: Porodični zakon RS "Sl. glasnik RS", br. 18/05, čl.99. st.2.

neće biti u stanju da se brine o usvojeniku; 6) lice starije od 45 godina; 7) lice zavisnik od alkohola, droga i drugih psihotropnih supstanci; 8) lice koje ima tešku zaraznu bolest ili je bolesno od neizlečive bolesti; 9) lice za koje je mišljenje stručnog tima negativno u odnosu na mogućnost da bude usvojitelj.

Imajući u vidu navedeno, možemo da konstatujemo da organ koji odlučuje o zasnivanju usvojenja, mora na osnovu napornog rada da uvrdi ispunjenost uslova, motiva za usvojenje, kao i da napravi pravilnu procenu ličnosti budućeg usvojitelja.

Novim Zakonom o izmenama i dopunama predviđena je posebna zakonska odredba za slučaj kada se kao usvojitelj javlja strano lice (čl. 1117.). Da bi se omogućilo stranom državljaninu da usvoji dete neophodno je da se prethodno utvrdi ispunjenost zakonom navedenih uslova (princip reciprociteta), kako bi se detetu obezbedili jednaki ili bolji uslovi za život. Saglasnost u ovom slučaju daje Komisija po predlogu Centra za socijalni rad, i to samo ako dete ne može da bude usvojeno na području Republike Makedonije.¹⁷ U čl. 11 Evropske Konvencije o usvojenju je predviđeno da u slučaju kada usvojenik nema isto državljanstvo sa usvojiteljem, usvojitelj je u obavezi da pomogne detetu u postupku sticanja novog državljanstva. Znači gubljenje državljanstva, kao posledica usvojenja mora da bude uslovljeno sticanjem novog državljanstva.

4.2. Usvojenik

Maloletstvo usvojenika je prvi uslov za zasnivanje usvojenja (čl. 111.). Zakonodavac je u određivanju prvog uslova vrlo precizan, pa navodi i donju starosnu granicu, odnosno da se usvojenje može zasnovati najranije po navršavanju trećeg meseca starosti deteta. Navedeni rok od tri meseca je vreme koje je dato roditeljima da, procene da li mogu da se sami staraju o detetu ili da odluče o davanju deteta na usvojenje.

Zakon izričito predviđa da se kao usvojenik ne može javiti srodnik u pravnoj liniji, niti brat, niti sestra, niti srodnik do drugog stepena pobočne linije. Isto rešenje je predviđeno i bugarskim Porodičnim kodeksom, s tom razlikom što se u određenim situacijama i pod određenim uslovima predviđaju i izuzeci od ovog pravila. Tako deda i baba mogu da usvoje unuka ako je rođen van braka ili ako mu roditelji više nisu živi i to na način kojim se štiti najveći interes deteta.¹⁸

4.3. Saglasnost roditelja ili staratelja usvojenika

Zakon određuje lica čije prisustvo je potrebno, kao i lica čije prisustvo u određenim situacijama nije neophodno. O prvoj kategoriji lica bilo je već reči kod uslova za usvojenje, dok kada je reč o drugoj, Zakon navodi da nije neophodno prisustvo i drugog bračnog druga u postupku usvojenja ako je on već dao saglasnu izjavu volje u prethodnom postupku u Centru za socijalni rad i ako je ona uneta u zapisnik gde su tačno određeni usvojitelj i usvojenik.

U čl. 123, 137 i 138 predviđena su i lica čija saglasnost nije potrebna kao i lica čija je saglasnost neophodna kako bi usvojenje proizvodilo punovažno dejstvo.

Tako saglasnost nije potrebna od strane roditelja kome je oduzeto roditeljsko pravo ili poslovna sposobnost ili kome je nepoznato mesto prebivališta duže od go-

¹⁷ Videti: Zakon o semejstvu, "Sl. vesnik RM.", br. 83/04, čl.117.

¹⁸ Detaljnije: Semeen kodeks, DV. 41/1995, 63/2003, 84/2003, 42/2005, Sofia, 2005, čl.52.

dinu dana, kao i od strane roditelja čije dete je smešteno u drugu porodicu ili ustanovu, a on ne pokaže interes da ga vrati u periodu od 6 meseci. Isto tako nije potrebna saglasnost ni od strane roditelja koga je majka navela kao roditelja deteta rođenog van braka, osim u slučaju kada to lice pokrene postupak za utvrđivanje očinstva.

Pribavljanje saglasnosti od oba roditelja usvojenika ili staratelja, kao i usvojenika ako je stariji od 12 godina, je neophodan uslov za punovažnost usvojenja.¹⁹ Izuzetak jedino postoji u slučaju kada se saglasnost ne zahteva od lica koje je navršilo 12 godinu života, a do tada je živelo u porodici usvojitelja.²⁰ Dalje, u situaciji kada je roditelj maloletno lice, pored njegove saglasnosti potrebna je saglasnost i njegovog zakonskog zastupnika.

Roditelji odnosno roditelj, koji vrši roditeljsko pravo može i sam da da saglasnost kod Centra za socijalni rad čija nadležnost je utvrđena prema mestu prebivališta roditelja, bez prethodnog utvrđivanja usvojitelja. U makedonskom pravu ovo usvojenje se naziva još i "blanko usvojenje". Saglasnost za davanje deteta na usvojenje, roditelj daje u pismenoj formi kod Centra i svojeručno je potpisuje. Potpis stavlja i ovlašćen radnik Centra za socijalni rad, koji je pri tom dužan da upozna roditelja sa posledicama davanja izjave.

U slučaju da roditelji deteta nisu živi saglasnost za usvojenje daju srodnici u prvoj liniji (deda, baba) ili staratelj.

Od trenutka dobijanja i formalne saglasnosti roditelja za davanje deteta na usvojenje, u narednim fazama postupka biće merodavna i saglasnost staratelja deteta.

5. Postupak za zasnivanje usvojenja

Zakon predviđa relativno složen postupak za zasnivanje usvojenja. Složenost ovog postupka uslovljena je kategorijom lica koja se daju na usvojenje i potrebom da se zaštite njihovi interesi. U tom smislu ključni podzakonski akt koji određuje tok postupka je Pravilnik za vođenje evidencije usvojenih lica i za određivanje dokumenata za usvojenje, koji se donose od strane ministra za rad i socijalnu politiku.

Evidencija za usvojenje se sastoji od dva registra: registar potencijalnih usvojitelja i registar potencijalnih usvojenika. Isto tako formu, sadržinu i način vođenja evidencije propisuje ministar za rad i socijalnu politiku.

Novim Zakonom o izmenama i dopunama izmenjen je i postupak za zasnivanje usvojenja. Prema Zakonu velika uloga poverena je Komisiji za usvojenje, formiranoj pri Ministarstvu za rad i socijalna pitanja Republike Makedonije. Rukovodeći se čl. 9 st. 3 Konvencije o usvojenju, zakonodavac predviđa da sastav Komisije za usvojenje čine: pravnik, psiholog, pedagog i socijalni radnik. Pri tom se podrazumeva da je reč o istaknutim stručnjacima sa najmanje 15 godina radnog iskustva. Komisija sastavljena od 5 članova radi samostalno, a odluke donosi jednoglasno. O donetim odlukama Komisija je dužna da sačinjava izveštaje na svaka tri meseca i da jednom godišnje podnosi izveštaje o radu Ministarstvu za rad i socijalna pitanja.

¹⁹ Pribavljanje saglasnosti od strane navedenih lica, kako to pokazuje praksa u Srbiji stvara velike probleme. Naime, nije redak slučaj da roditelj koji ne plaća izdržavanje za dete, ne želi da se stara o detetu, uskraćuje saglasnost za usvojenje neodgovorno, iz obesti prema drugom roditelju koji vrši roditeljsko pravo. Opširnije: Draškić, M. ob.cit. str. 233.

²⁰ O tome: Spirović-Trpenovska, Lj. – Semejno pravo, Skpoje, 1996, str.175.

5.1. Postupak registracije

Postupak za zasnivanje usvojenja pokreće se podnošenjem zahteva Komisiji, od strane lica koja žele da usvoje dete. Uz zahtev se prilažu i neophodna dokumenta, koja sadrže relevantne podatke potencijalnih usvojitelja (izvod iz matične knjige venčanih, lekarsko uverenje, uverenje da lice nije lišeno roditeljskog prava, potvrdu o ličnom dohotku). Komisija je dužna da u roku od 30 dana, pošto konstatuje da su uz zahtev priložena i sva prateća dokumenta, dostavi zahtev Centru za socijalni rad. Istovremeno Komisija vrši i proveru samog lica, potencijalnog usvojitelja o postojanju zakonskih smetnji zbog kojih ono ne može postati usvojitelj. Ukoliko takve postoje, ona donosi rešenje kojim odbija zahtev.

Uloga Centra za socijalni rad u ovoj fazi postupka sastoji se od procene podobnosti usvojitelja i njegovih motiva za usvojenje. Izveštaj o proceni ispunjenosti uslova Centar je dužan da sačini u roku najmanjem od šest meseci i najdužem od godinu dana. Pošto Centar proceni da je kandidat podoban za usvojitelja, priprema predlog za upis u registar potencijalnih usvojitelja, koji prethodno treba da bude odobren od strane Komisije za usvojenje. Po prijemu svih dokumenata i dobijanja mišljenja stručnog tima, Komisija u roku ne manjem od 30 i ne dužem od 60 dana, donosi odluku o upisu u registar. Ukoliko je doneta pozitivna odluka, Komisija dostavlja Centru za socijalni rad primerak odluke i izvod iz registra zajedno sa ostalom dokumentacijom. Centar za socijalni rad izveštava podnosioca zahteva o izvršenom upisu.

5.2. Upis u registar maloletnih lica bez roditelja

U okviru svoje redovne nadležnosti Centar za socijalni rad prati i maloletna lica bez roditelja. O njima on izveštava Komisiju za usvojenje i predlaže joj da ih ih evidentira u registar potencijalnih usvojenika. Predlog mora da sadrži izvod i mišljenje stručnog tima o razlozima zbog kojih dete treba da bude dato na usvojenje. Ukoliko prihvati predlog Centra, Komisija je dužna da u roku od 30 dana izvrši upis deteta u registar mogućih usvojenika. Ovaj upis ubuduće može da bude izbrisan samo iz određenih razloga: po izvršenom usvojenju, usled povlačenja saglasnosti roditelja i u slučaju smrti usvojenika.

5.3. Određivanje usvojitelja, donošenje rešenja o usvojenju i sačinjavanje zapisnika

Na osnovu upisa potencijalnih usvojitelja od strane Komisije, Centar za socijalni rad određuje usvojitelje i predlog dostavlja Komisiji. Komisija pak, pri proveri osnovanosti predloga može da donese rešenje i da odluči da dete smesti u drugu porodicu.

Jedna od najznačajnijih novina Zakona je privremeni smešaj deteta u porodicu potencijalnih usvojitelja za period koji nije kraći od 6 niti duži od 9 meseci. Ovim rešenjem, sa jedne strane, usvojeniku se omogućuje adaptacija u porodicu potencijalnih usvojitelja, dok sa druge strane, Centar u ovom periodu vrši kontinuiranu proveru potencijalnih usvojitelja, i o tome dostavlja izveštaj Komisiji na svaka 3 meseca.

Po isteku perioda za smešaj, ukoliko utvrdi da je izveštaj Centra prihvatljiv, odnosno da nije u suprotnosti sa interesima deteta, Komisija u roku od 30 dana donosi rešenje o zasnivanju usvojenja.

Pri samom činu usvojenja, sastavlja se zapisnik koji sadrži podatke o formi izvršenog usvojenja i dogovor o ličnom imenu usvojenika i novom mestu rođenja. Ukoliko je reč o nepotpunom usvojenju, zapisnik sadrži i podatke o naslednim pravima usvojenika prema usvojitelju.

Zapisnik potpisuju službeno lice iz Centra, biološki roditelji deteta, usvojitelji i predsednik Komisije. Na osnovu podataka unetih u zapisnik, vrši se odgovarajući upis u matičnu knjigu rođenih, pri čemu se novim upisom rođenja poništava raniji upis rođenja usvojenika, a podaci o usvojenju postaju službena tajna. Usvojeniku nisu dostupni podaci o usvojenju, odnosno Zakon ne predviđa mogućnost da usvojenik i po sticanju punoletstva dozna svoje biološke roditelje.

Za razliku od makedonskog prava u komparativnom porodičnom pravu mogu se sresti i drugačija rešenja.²¹

6. Prestanak usvojenja

Imajući u vidu prirodu potpunog usvojenja, jasno je da se ne može govoriti o prestanku usvojenja, što nije slučaj sa nepotpunim usvojenjem. Nepotpuno usvojenje može prestati na više načina: dogovorom između usvojitelja i usvojenika, pri čemu ako je usvojenik maloletno lice, Centar za socijalni rad je u obavezi da ispita da li je to u njegovom interesu; Komisija po predlogu građana, državnog organa ili drugog pravnog lica može doneti odluku o prestanku usvojenja ako nađe da je to u interesu maloletnog lica; Komisija na sličan način postupa i po predlogu usvojitelja i usvojenika.

Ukoliko u toku postupka za raskid usvojenja nastupi smrt usvojitelja ili usvojenika, postupak mogu nastaviti njihovi zakonski naslednici.

Sa prestankom nepotpunog usvojenja, kao pravna posledica prestaju i prava i obaveze usvojitelja i usvojenika i njihovih potomaka. Izuzetak postoji u slučaju kada Centar za socijalni rad obaveže usvojitelje da izdržavaju usvojenika i po prestanku usvojenja, sve do njegovog punoletstva, imajući u vidu usvojenikovo materijalno stanje. Istovremeno, Centar može da obaveže i usvojenika koji je punoletan da izdržava usvojitelja koji je nesposoban za privređivanje i nema dovoljno sredstava za život.

Po prestanku nepotpunog usvojenja između usvojenika i njegovih bioloških roditelja ponovo nastaju prava i obaveze. Usvojenik ponovo dobija svoje ranije prezime a u slučaju da želi da zadrži i prezime usvojitelja, mora da dobije njegovu saglasnost. Pravosnažno rešenje o prestanku nepotpunog usvojenja dostavlja se i nadležnom matičaru radi upisa u matičnu knjigu rođenih.

Umesto zaključka

Donošenjem novog Zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona Republike Makedonije, institutu usvojenja dat je poseban značaj. Jedan od razloga za

²¹ Tako Porodični zakon Hrvatske iz 2003. godine, predviđa da i pored toga što su podaci o usvojenju službena tajna, uvid u spise o usvojenju je dozvoljen usvojeniku, usvojiteljima i biološkim roditeljima. Uvid u spise je dozvoljen i maloletnom usvojeniku ukoliko Centar za socijalni rad nađe da je to u njegovom interesu. Slično tome i Grčki zakon o usvojenju predviđa da (www.adopting.org/adoptions/adoption-law-greece.html) usvojenik ima pravo na pristup svim informacijama koje se odnose na usvojenje i njegove biološke roditelje.

drugačije vrednovanje ovog instituta, svakako leži u činjenici da se danas detetu, kao subjektu prava, priznaje posebna uloga i značaj. Rukovodeći se principom zadovoljenja najvećeg interesa deteta, između ostalog i u delu koji se odnosi na usvojenje, zakonodavac je propisao skraćivanje rokova u postupku usvojenja. Skraćivanjem rokova u postupku usvojenja, želelo se da se poveća efikasnost samog postupka kao i njegovo brzo okončavanje, što je u interesu svih strana. Čini se da je ova novina, koju unosi zakonodavac jedna od najznačajnijih i da je posebno vredna svake pohvale.

Dalje izmene, u cilju poboljšavanja zakonskih rešenja, treba da budu normativno-tehničke prirode. Na taj način bi se olakšao postupak tumačenja zakonskih odredbi, posebno u delu koji se odnosi na sam postupak zasnivanja usvojenja.

U pogledu posledica potpunog usvojenja, i dalje ostaje večno aktuelni problem brisanja starog upisa rođenja kao i pitanje dostupnosti informacija usvojeniku. Smatramo da i ovde ima mesta izmenama u smislu da se razmisli o dostupnosti informacija usvojeniku, ali samo u slučaju kada se proceni da je to u njegovom najvećem interesu.

Zakon bi mogao da bude i od značaja za određena psihološko-socijalna pitanja kao što je pitanje od koga dete treba da sazna da je usvojeno i u kom trenutku. Zato u ovom smislu, u nekom narednom koraku treba razmotriti i ova pitanja. Pri tom treba uzeti u razmatranje i rešenja nekih susednih zemalja npr. iskustvo hrvatskog porodičnog zakonodavstva, koje predviđa da je Centar za socijalni rad dužan da obaveže usvojitelje da o činu usvojenja obaveste usvojenika najkasnije do njegove sedme godine života.

U nastojanju da se poboljšaju odredbe Porodičnog zakona u delu koji se odnosi na usvojenje, svakako se mora poći i od emocionalno-socijalna komponente, koja po svojoj važnosti ništa ne zaostaje od ostalih relevantnih komponentata, jer se tiče trajnijeg odnosa koji se uspostavlja između dve strane.

S obzirom na delikatnost ovog postupka i kategoriju lica koju on obuhvata, treba više pažnje usmeriti i na donošenje propisa kojima se predviđa primena određenih mera u cilju sprečavanja eventualnih korupcija, koje u ovom slučaju treba svesti na najmanju moguću meru.

Imajući u vidu delikatnost ustanove usvojenja, u budućnosti možemo očekivati još mnogo promena i boljih zakonskih rešenja u regulisanju ovog instituta.